

72
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ข่าวประชาสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

114 ซอยสุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110 โทรศัพท์ 0-2649-5000 ภายใน 15666 โทรสาร 0-259-6172

ส่วนวิเทศสัมพันธ์และสื่อสารองค์กร ได้จัดระบบข่าวสิ่งพิมพ์ สนใจดูรายละเอียดได้ที่ <http://news.swu.ac.th/newsclips/>

ข่าวจากหนังสือพิมพ์แนวหน้า ฉบับประจำวันที 25 เดือนกันยายน พ.ศ.2564 หน้า 5 มูลค่าข่าว 305,205.-

‘ท่องเที่ยววัฒนธรรม’ยั่งยืน ‘ท้องถิ่น-กลุ่มชาติพันธุ์’สำคัญ

“การท่องเที่ยว” ภาวเศรษฐกิจสำคัญของไทย ในยุคก่อนสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 เคยสร้างรายได้หลักล้านล้านบาทต่อปีโดยเฉพาะจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ อาทิ ในปี 2562 อันเป็นปีสุดท้ายก่อนเข้าสู่ยุควิกฤตโรคระบาด ในปีนั้นประเทศไทยได้ต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างชาติถึง 40 ล้านคน ทำให้ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนของไทยพยายามหาหนทางกลับไปเปิดการท่องเที่ยวโดยเร็วเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจ

แต่อีกด้านหนึ่ง **“ความยั่งยืน”** ก็มีกระแสที่พูดถึงกันมากในระลอกนี้ จากการท่องเที่ยวที่ผ่านมาซึ่งเน้นปริมาณมุ่งกอบโกยเม็ดเงินจนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ตลอดจนกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว นั้น **“การท่องเที่ยววิถีใหม่”** ที่ไม่เพียงเฉพาะข้อปฏิบัติด้านสุขภาพ แต่ยังรวมถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการพลิตชุมชนด้วย จึงกลายเป็นเรื่องสำคัญ

เมื่อเร็วๆ นี้ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จัดงานบรรยาย (ออนไลน์) เรื่อง **“ชาติพันธุ์สัมพันธ์กับการท่องเที่ยว”** ซึ่งผู้บรรยายคือ ผศ.ดร.สุวิภา พัฒนาไพรวัลย์ นักวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (จ.ตาก) เริ่มต้นด้วยการปูพื้นฐานความเข้าใจเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับรัฐในประเทศไทย ว่า ก่อนหน้าที่จะมีการเกิดขึ้นของรัฐหรือชาติแบบสมัยใหม่ยุคล่าอาณานิคม กลุ่มชาติพันธุ์มีวิถีชีวิตที่เป็นอิสระ

เช่น ในพื้นที่ที่ปัจจุบันเป็น อ.แม่สอด จ.ตาก ประเทศไทย กับเมืองเมียวดี ประเทศเมียนมา กลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวมีแนววัฒนธรรมแบบเดียวกัน แต่เมื่อมีรัฐชาติเกิดขึ้น มีการกำหนดเส้นเขตแดน มีการจัดระเบียบการปกครองเพื่อรวมศูนย์อำนาจ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ก็ต้องเปลี่ยน เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในประเทศไทย จากที่ใช้ภาษาของตนเอง ก็ต้องหันมาใช้ภาษาไทย

ความเป็นรัฐสมัยใหม่ยังนำพาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา เกิดการกดทับทางวัฒนธรรม กล่าวคือ วัฒนธรรมตะวันตกกดทับวัฒนธรรมไทย และทั้ง 2 วัฒนธรรมก็กดทับวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์อีกชั้นหนึ่ง ขณะเดียวกันยังมีการวางนโยบาย **“1 ชาติ 1 วัฒนธรรม”** หรือการสร้างวัฒนธรรมกระแสหลักของประเทศขึ้นมา (รัฐนิยม) กระทั่งเมื่อเวลาล่วงเลยเข้าสู่ยุคหลังปี 2500 เป็นต้นมา รัฐบาลไทยเริ่มให้ความสำคัญกับกลุ่มชาติพันธุ์โดยเฉพาะที่อยู่บนพื้นที่สูงมากขึ้น เนื่องจาก **“ฝิ่น”** พืชที่กลุ่มชาติพันธุ์เคยปลูกและขายกันปกติ ถูกนานาชาติกำหนดให้เป็นสิ่งเสพติดให้โทษ

“หลายๆ พื้นที่ถูกอพยพ ดึงนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาขึ้นมา เอาหลายๆ ชุมชนมารวมกันแล้วก็กลายเป็น 1 หมู่บ้าน ย้ายจากพื้นที่สูงลงมาอยู่ที่ราบ อย่างเช่น แถว อ.พบพระ (จ.ตาก) หรือว่าหลายๆ พื้นที่ แถว จ.น่าน ก็มี เพราะฉะนั้นก็มีการจัดตั้งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา มีศูนย์วิจัยชาวเขา สถาบันวิจัยชาวเขามา อันนี้

เป็นจุดเริ่มต้นของการผนวกวิถีชุมชนชาติพันธุ์เข้ามาอยู่ในการจัดการของรัฐส่วนกลาง” ผศ.ดร.สุวิธาน ระบุ

สำหรับปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์จากเสียงสะท้อนของคนในพื้นที่คือ **“สิทธิที่ดิน”** ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานมาก่อนมีกฎหมายเกิดขึ้นกลับไม่ได้รับการยอมรับให้อยู่ต่อไปได้ เช่น **“บ้านใจแผ่นดิน”** ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ที่อยู่มาก่อนมีกฎหมายอุทยานเกิดขึ้นในประเทศไทย แต่ต้องออกจากถิ่นฐานเดิมเพราะไม่มีเอกสารสิทธิตามที่กฎหมายรับรอง ทั้งที่ในความเป็นจริงการตั้งถิ่นฐานในอดีตนั้นด้านหนึ่งรัฐก็ไปไม่ถึงกลุ่มชาติพันธุ์ และกลุ่มชาติพันธุ์เองก็เข้าไม่ถึงรัฐ

หรือที่ **“อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่”** มี 3 ตำบลแต่ในพื้นที่ดังกล่าวมีการออกโฉนดที่ดินเพียง 3 แปลง ดังนั้นการตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่เป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยผิดกฎหมายทั้งสิ้น เนื่องจากมีการประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติแม่แจ่ม ในปี 2507 ซึ่งเมื่อรัฐประกาศพื้นที่ประชาชนก็ต้องทำตาม ทั้งที่ในความเป็นจริงมีการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่มาแฉ่นับร้อยปี โดยประเทศไทยนั้น มีกฎหมายทั้งป่าสงวน อุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า บางพื้นที่เมื่อนุโลมให้อยู่อาศัยได้ แต่การทำมาหากินโดยใช้ทรัพยากรในป่ายังถือเป็นความผิด

“ป่าอุทยานแห่งชาติ หินก้อนเดียวเอาออกมาไม่ได้ เอาออกมาก็ผิด ไปเก็บเห็ดก็ผิด ฉะนั้นทรัพยากรของกลุ่มชาติพันธุ์ ถ้าเราดูแลพื้นที่ อันนี้ไม่ได้หวัดอ้าง พื้นที่สีเขียวที่ยังหลงเหลืออยู่ในประเทศไทยอยู่มากที่สุดทางเหนือกับทางตะวันตก แล้วพอพื้นที่ส่วนใหญ่ที่อยู่ในนั้นส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ หรือชนเผ่าพื้นเมืองบนพื้นที่สูง ฉะนั้นพอมีการประกาศเป็นเขต 3 ป่า (ป่าสงวน อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า) มันทำให้ไม่มีสิทธิในการจัดการ (Manage) หมายถึงการใช้และการดูแลรักษา” ผศ.ดร.สุวิธาน กล่าว

เมื่อการท่องเที่ยวถูกยกเป็นหนึ่งในเรื่องจักรเศรษฐกิจสำคัญ ทิศทางของรัฐหรือนักพัฒนาจึงมองกลุ่มชาติพันธุ์เปลี่ยนไป จากที่มองเป็นปัญหา เช่น ไม้-จันทน์-เงาะ ที่ต้องเข้าไปสงเคราะห์ช่วยเหลือ หรือมองว่าเป็นภัยความมั่นคง เป็นการมองเห็นวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในฐานะทุนทางวัฒนธรรม เป็นโอกาสในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่ง ผศ.ดร.สุวิธาน ให้ความเห็นว่า การมองกลุ่มชาติพันธุ์ในด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวยังเป็นเพียงความคิดด้านการเก็บเกี่ยว แต่ไม่ได้คิดถึงการพัฒนาด้วย

โดยความเข้าใจที่ควรเกิดขึ้นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือ **“สร้างคุณค่าความเป็นมนุษย์มากกว่าคุณค่าเชิงวัตถุ”** ไม่มองวิถีวัฒนธรรมหรือวิถีชุมชนเป็นเพียงสินค้า ผลัดกันหรือทุนการท่องเที่ยว (Cultural for Sales) แต่ให้มองกลุ่มชาติพันธุ์หรือชุมชนในฐานะมนุษย์ และมองวัฒนธรรมในเชิงจิตวิญญาณ (Cultural for Soul) นอกจากนี้ ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน การทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ เป็นผู้ประกอบการในท้องถิ่น ไม่ใช่ต้องรอคอยแต่เม็ดเงินลงทุนจากภายนอก แล้วคนในชุมชนเป็นได้เพียงแรงงานเท่านั้น

ทั้งนี้ ในการมองวัฒนธรรมแบบวิชาการ อธิบายได้ในรูปแบบ **“ภูเขาน้ำแข็ง”** แบ่งเป็นส่วนยอดที่ลอยอยู่เหนือน้ำคือรูปแบบของวัฒนธรรมที่มองเห็น (Form) เช่น อาหาร ดนตรี ศิลปะ ภาษา ประเพณี เทศกาล ฯลฯ กับ ส่วนฐานที่จมอยู่ใต้น้ำคือที่มาที่ไป บริบทต่างๆ ของชุมชน หรือสังคมที่หล่อหลอมให้เกิดวัฒนธรรมนั้นขึ้นมา (Ideology, Meaning, Value) เช่น อาหารท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ มีความหมายหรือคุณค่าโดยอยู่เบื้องหลัง หากไม่เข้าใจที่มาที่ไปของวัฒนธรรม หยิบแต่เพียงรูปแบบที่มองเห็นไปใช้ นอกจากจะไม่ต่อยอดแล้วอาจทำลายวัฒนธรรมนั้นได้

ผศ.ดร.สุวิธาน ให้ข้อสรุปถึงเป้าหมายการท่องเที่ยวและแนวคิดการพัฒนาบนฐานวัฒนธรรมชุมชนไว้ว่า **1.สร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชนท้องถิ่น** อาศัยวิถีชีวิต ความรู้และภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาเป็นพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิตและการพัฒนาต่อยอด กับ **2.เพิ่มพลังต่อรองกับอำนาจ นโยบายและโครงการ หรือกิจกรรมที่เข้าครอบงำทางความคิด ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของชุมชน และเป็นอุปสรรคหรือข้อจำกัดต่อการพัฒนาชุมชน** การท่องเที่ยวสามารถใช้เพื่อสร้างพลังต่อรองลดช่องว่างความด้อยโอกาสของชุมชนได้

“ถ้าเราดูข้อมูล ประเทศไทยเป็นประเทศลำดับต้นๆ ของโลก ที่มีความเหลื่อมล้ำทางสังคม แต่เราจะทำอย่างไรให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งไปลดช่องว่างตรงนี้ที่เกิดขึ้นในชุมชนชาติพันธุ์ อันนี้ก่อนที่จะไปพูดถึงการท่องเที่ยว เรารู้จักสถานการณ์ วิถี ปัญหา ความเป็นมาที่ทำให้เกิดความด้อยโอกาส ที่ทำให้เกิดอุปสรรคมีต่อชุมชนชาติพันธุ์แล้ว วิชิตคิดแนวคิดเรื่องการพัฒนาบนฐานวัฒนธรรมชุมชนนั้นสำคัญ

ไม่เช่นนั้นการท่องเที่ยวก็จะไม่เกิดประโยชน์อะไร

นอกจากได้เงินเท่านั้นเอง บางทีเงินก็ไปตอบเรื่องสิทธิ
ไม่ได้ เงินก็ไปตอบเรื่องของคุณค่าไม่ได้ เงินไปตอบคุณค่า
ไม่ได้ เงินไม่ได้ไปพัฒนาอะไร ฉะนั้นถ้าจะทำให้เกิดการ
ท่องเที่ยวบนฐานการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนที่ยั่งยืน วิธีคิด
เหล่านี้สำคัญที่เราจะต้องทำความเข้าใจ” ผศ.ดร.สุวิชาน
ฝักข่อคิด

SCOOP@NAEWNA.COM